

IN MEMORIAM

Карл Казер (1954 – 2022)

Преди няколко години писах на Карл Казер служебно – с молба, покана или въпрос. За много неща се обръщах към него – за статии и/или рецензии за списание „Българска етнология“, за Еразъм+ с ИЕФЕМ – БАН, за участия в конференции на института... Карл както винаги отговори светкавично – няколко думи, но ведри, делови, положителни думи. Същият ден колежка от Грац ми писа, че Карл е в болница и му предстои тежка операция. Шокирана, писах отново „Ти си в болница?“ На което отговорът му – пак светкавичен – бе „Да, просто преместих временно бюрото си;-)“.

Това бе Карл Казер. Не се оплакваше, в редките случаи, когато споменеше за свой проблем, то бе с хумор. Изключително отговорен към всички и всичко, активен и отдаден на работата. Трудно може да се представи в пълнота голямото му творчество. А и не е нужно, Карл Казер е известна фигура в областта на историята и историческата антропология.

К. Казер произхожда от „селския пролетариат“, прекарва детството си „с крави, коне, прасета, картофи и житни класове“ в Щирия. Благодарение на демократизирането на образователната система в Австрия през 1960-те години, Карл завършва история и славистика към Университета Грац, през 1980 г. защитава дисертация и се влива в „академичния пролетариат“. В продължение на осем години младият Казер е на несигурната позиция хоноруван лектор, „почти без пари, но с много време“.¹ Времето използва за работа. Ориентирал се като студент към Югоизточна Европа, Казер проучва в архиви и на 31 години вече е хабилитиран със съсъставителство на два тома за селския живот в Източна Щирия² и мащабен труд върху социалните структури на Хабсбургската военна граница в Хърватия от началото на 16 до края на 19 в.³ Успоредно кандидатства към различни институции с изследователски проекти.

В края на 1980-те години, Казер, вече асистент, с научна любознателност опознава Балканите и, усвоил сърбохърватски, пътува основно в Югославия, но и в България, Румъния, Унгария, Албания. Политическият обрат в Източна Европа, разпадането на СССР и на Югославия засилват интереса към тези региони. В Германия и в Австрия катедри за югоизточноевропейска история се разрастват в центрове или институти. В „мейнстрийм“ се превръщат изследванията на национализма/национализмите, формирането на нови

---

¹ Kaser, K., K. Popova and A. Kassabova, Begegnungen. In: Gruber, S. D. Gutmeyr, S. Jesner, E. Krasniqi, R. Pichler, C. Promitzer. (Eds.) *From the Highlands to Hollywood. Multidisciplinary Perspectives on Southeastern Europe*. Festschrift for Karl Kaser and SEEHA. Vienna: LIT, 2020, 23 – 64, тук 24 – 25.

² Karl Kaser / Karl Stocker. *Bäuerliches Leben in der Oststeiermark seit 1848*, 2 vols. Vienna, Graz 1986 and 1988.

³ Karl Kaser. *Freier Bauer und Soldat. Die Militarisierung der agrarischen Gesellschaft in der kroatisch-slawonischen Militärgrenze (1535–1881)*. Graz 1986 (Zur Kunde Südosteuropas, II/15).

национални идентичности. К. Казер, без да ги отрича, вижда ограниченията на тези подходи, търси алтернативи и ги намира в историческата антропология.

Книгата, с която въвежда в широкото изследователско поле „балкански родствени отношения“, е *Hirten, Kämpfer, Stammeshelden. Ursprünge und Gegenwart des balkanischen Patriarchats* [Пастури, бойци, племенни герои. Произход и настояще на балканския патриархат], 1992 г. Възгледите си за балкански модел патриархат Казер развива последователно в поредица монографични изследвания – *Familie und Verwandtschaft auf dem Balkan. Analyse einer untergehenden Kultur* [Семейство и родство на Балканите. Анализ на една отмираща култура], 1995. Професор от 1996 г., Казер издава *Macht und Erbe* [Власт и наследство], 2000; *Freundschaft und Feindschaft auf dem Balkan*, 2001⁴; *Patriarchy after Patriarchy. Gender Relations in Turkey and in the Balkans, 1500 – 2000* [Патриархат след патриархат. Отношения между половете и на Балканите 1500 – 2000], 2008.

Стремежът към нови изследователски области отвежда К. Казер към изследване на визуалното наследство на Балканите – фотография и филми. Предлага концептуална платформа за значението на религията за развитието на различни визуални култури в *Andere Blicke. Religion und visuelle Kulturen auf dem Balkan und im Nahen Osten* [Различни погледи. Религия и визуални култури на Балканите и в Близкия Изток] 2013. Само няколко години след това публикува следващото мащабно изследване *Hollywood auf dem Balkan. Die visuelle Moderne an der europäischen Peripherie (1900 – 1970)* [Холивуд на Балканите. Визуалната модерност в европейската периферия (1900 – 1970)], 2018.

През 2021 г. излезе от печат последното му монографично изследване: *Femininities and Masculinities in the Digital Age. Realia and Utopia in the Balkans and South Caucasus* [Женствености и мъжествености в дигиталната епоха. Реалии и утопия на Балканите и в Южен Кавказ], 2021.

Мащабното мислене на Карл Казер преминава през големи исторически епохи – от Средновековието до съвременни реалии. Успява да обхване разнообразния и динамично променящ се географския регион Югоизточна Европа и го разширява в посока Близкия Изток, Южен Кавказ, като въвежда термина *Eurasia Minor*. Обобщаващите модели, които създава, провокират научни дискусии, нерядко разгорещени, мотивират за следващи изследвания.

Отвореността на Казер към нови идеи, уважението му към различни подходи и виждания превърнаха Центъра за югоизточноевропейска история и антропология, който той ръководи от 1998 г., в място с особен магнетизъм и положителна изследователска енергия.

Огромна бе личната енергия на Карл Казер: Ръководил е над 30 национални австрийски и международни проекта, успоредно преподава, ентузиазира студенти и докторанти за изследвания в нови за тях региони. К. Казер и Михаел Митерауер, друг голям

---

⁴ На български език книгата е публикувана през 2003 г. – *Приятелство и вражда на Балканите*. София: Военно издателство.

изследовател на семейните форми, подкрепят колегите от Международния университетски семинар по балканистика към ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград в организирането на „Зимните балкански срещи“. Голям е техният принос за успеха на международната „Балканистична кръгла маса“, утвърдила се като важно средище за научен обмен, дала началото и на следващи мащабни европейски проекти под ръководството на Казер.⁵

Ръководството на научен център, успоредно и на проекти, изисква висока степен на лична ангажираност, компетентност в различни сфери, далеч отвъд научната област. Времето за собствени проучвания е ограничено за ръководителите. Въпреки това Казер създава обширно и задълбочено творчество, чието значение ще откриваме още дълго време: над 20 монографии, отделно студии и статии, (съ)съставителство на повече от 50 тома.

Значим е приносът на К. Казер в международни редколегии, университетски мрежи и научни асоциации. Един от съоснователите на InASEA, Казер подготвяше конгрес на Асоциацията в Грац, който поради Covid-19 пандемията бе отложен за есента на 2022 г. Дългогодишен активен член на редакционните колегии на сп. „Балканистичен форум“ и на сп. „Българска етнология“ – добронамерен, коректен, отговорен към всеки поет ангажимент.

Радваше го добре свършената работа. Тази радост предаваше и на всички около себе си. Активността и постиженията на Карл Казер получават признание: От 2013 г. е почетен професор в Университета в Шкодра, през 2015 г. става почетен член на Изследователския център на Словенската академия на науките и изкуствата. През есента на 2019 г. получава титлата *Доктор хонорис кауза* на Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград и на Държавния университет „Шота Руставели“ в Батуми.

Неуморен, търсещ дух, критично подкрепящ, Карл Казер създаде школа – студенти, докторанти, изследователи, работили с него, днес са активни и признати професионалисти в областта на историята, демографията, антропологията в различни държави. Карл Казер създаде школа, която ще продължава да се развива, да провокира мисленето, да чертае нови посоки в науката. Така, както правеше самият Карл Казер.

Дълбок поклон!

Анелия Касабова

---

⁵ Международен проект по програмата на ЕС „Мария Кюри“ „Политики и култури на паметта за Руско-турската война 1877 – 1878 г.: от разминаване към диалог“ (2012 – 2016 г.)“ и наскоро завършилия проект с участието на 12 страни: „Обмен на знания и академични култури в Черноморския регион 18 – 21 век (2017 – 2021)“.